

SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ OBČANŮ SE ZMĚNĚNOU PRACOVNÍ SCHOPNOSTÍ V ZEMĚDĚLSTVÍ

Z. Krůček

KRŮČEK, Z. (Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha): *Sociální postavení občanů se změněnou pracovní schopností v zemědělství*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 15, 1979 (2) : 101-110.

Při současném dosaženém vysokém stupni rozvoje naší socialistické společnosti, kdy byl vytvořen spolehlivě fungující systém sociálních jistot a byla dosažena relativně vysoká úroveň příjmů pracujících, vzrůstá také význam podnikové péče o pracovníky se změněnou pracovní schopností. Souhrn úkolů v péči o občany se změněnou pracovní schopností je zajišťována státními orgány, socialistickými podniky a společenskými organizacemi. Přes toto zákonné komplexní pojetí péče o tyto občany se v praxi doposud vyskytují problémy, které ztěžují plnění stanovených cílů. Hlavními úkoly, na které musí zemědělské podniky soustředit svoji pozornost v dalším období, jsou především zdokonalování prevence zdravotního postižení, umísťování občanů se změněnou pracovní schopností na vhodná pracovní místa, zkvalitnění systému jejich rehabilitace a rekvalifikace a zlepšování pracovních a mimopracovních podmínek těchto občanů pracujících v zemědělství.

sociální politika; biosociální skupiny; občané se změněnou pracovní schopností v zemědělství

Jedním z měřítek vyspělosti a celkové životní úrovně v jednotlivých státech je stupeň péče společnosti o osoby, které zcela nebo zčásti, trvale nebo dočasně nemohou být v plném rozsahu ekonomicky činné. Socialistická společnost, jejíž bezprostředním posláním je zajišťovat uspokojování životních potřeb lidí a růst jejich životní úrovně při uplatňování principu sociální rovnosti, plní tento úkol prostřednictvím materiálních transferů sociálního typu tak, aby objektivní nemožnost nebo snížená schopnost participovat na ekonomické činnosti byla spojena pokud možno s co nejmenším snižováním hmotného standardu a životní seberealizace. Na druhé straně představuje práce občanů se změněnou pracovní schopností (ozps) důležitý zdroj pracovních sil, zejména při jejich současném nedostatku. Pracující ozps vytvářejí svou produktivní práci značné společenské hodnoty a pracovní zapojení jim poskytuje možnost plné společenské realizace.

Ve směrnicí pro hospodářský a sociální rozvoj ČSSR na léta 1976–1980, schválené XIV. sjezdem KSČ, se v oblasti péče o invalidní a starší občany vytyčuje úkol navázat na dosavadní široce rozvinutý systém sociálního zabezpečení našeho státu a v letech šesté pětiletky tento systém dále zdokonalit, vytvořit optimálnější hmotné a morální podmínky pro společenskou podporu občanů se změněnou pracovní schopností a občanů v poproduktivním věku, dále zlepšit pracovní podmínky pracovníků se změněnou pracovní schopností v socialistických podnicích při rozšiřování vhodných forem sociálních služeb.

Základní úkoly péče o ozps jsou zajišťovány z celospolečenských zdrojů prostřednictvím zvláštních orgánů a zařízení v soustavě sociálního zabezpečení. Hlavním článkem soustavy jsou národní výbory, kde je tato činnost zakotvena v odborech sociálního zabezpečení. Významnou funkci zde dále mají orgány ROH a v podnicích družstevního typu družstevní orgány.

Při současném vysokém stupni rozvoje socialistické společnosti, kdy byl vytvořen spolehlivě fungující systém sociálních jistot a byla dosažena relativně vysoká úroveň příjmů pracujících, vzrůstá také význam podnikové péče o pracovníky se změněnou pracovní schopností. Komplexní péče o pracující, jejíž integrální součástí je i péče o pracovníky se zps, je postupně chápána řídicími pracovníky v zemědělství jako samozřejmý úkol podniků. Cílovým řešením problematiky je dobudování sociální funkce zemědělských podniků, která bude ve stejné rovině jako funkce výrobní a ekonomická a bude se řídit plánem sociálního rozvoje podnikového kolektivu – jako součástí podnikového plánování.

Cílem předkládaného příspěvku je přinést informace o sociálním postavení občanů se změněnou pracovní schopností pracujících v zemědělství v současné etapě rozvoje zemědělské velkovýroby a stanovit jejich specifické sociální problémy, jejich rozsah, naléhavost a závažnost, a na tomto základě navrhnout jak specifické sociální problémy řešit.

MATERIÁL A METODY

Na základě dokumentace ze statistických pramenů a z dostupných podkladů bylo zjištěno sociální postavení ozps pracujících v zemědělství. Zjištěné problémy byly konfrontovány se záměry sociální politiky na základě konzultací s odpovědnými pracovníky FMPSV, FMZVž a ČSSI, a dále s pokyny k zabezpečení komplexní péče o pracovníky zemědělských podniků a k sestavování plánů sociálního rozvoje.

K otevřeným problémům bylo zorganizováno vlastní sociologické šetření, prostřednictvím tazatelské sítě oddělení sociologie zemědělství, s cílem ověřit hypotézy, a pomocí zpracování na samočinném počítači umožnit spolehlivé a kvantifikovatelné stanovení typických sociálních problémů, jejich rozsah a naléhavost. K šetření jsme použili dva druhy dotazníků, jeden druh byl určen pro samotné občany se zps a druhý pro zemědělský podnik. Obsahem podnikového dotazníku byla řada údajů evidenční a statistické povahy, které nejsou jinak k dispozici, a dále názory a náměty vedení zemědělského podniku a odpovědných pracovníků, kteří se zabývají otázkami práce ozps. Dotazník pro občany se zps byl zaměřen na výzkum jejich postojů a názorů k problémům a celkové životní situaci v pracovním i mimopracovním životě. Celkem bylo rozesláno 930 dotazníků pro ozps, kterých bylo vráceno 547 a pro zemědělské podniky 153 dotazníky, z nichž se vrátilo 100. Celkově nižší návratnost dotazníků svědčí o složitosti problematiky v zemědělských podnicích.

Přes nižší návratnost dotazníků (59 %) představuje zbývajících část vzorku dostatečný podklad pro splnění vytyčených cílů a vzhledem k nedostatečnému sledování údajů, týkajících se ozps v celostátní i podnikové evidenci poskytuje řadu důležitých charakteristik zaměstnanosti ozps v zemědělství. Navíc podnikový dotazník zahrnuje důležité údaje za dalších 1278 ozps. Důležitým vodítkem a informátorem byly i experimentálně zpracované plány sociálního rozvoje téměř u 30 zemědělských podniků.

VÝSLEDKY

V zemědělství pracuje přes 33 tisíc ozps, což představuje přibližně 13 % všech ozps pracujících v národním hospodářství ČSSR. Podíl ozps na celkovém počtu pracovníků je v zemědělství o něco menší než je průměr národního hospodářství. Významnou pracovní kapacitu ozps je třeba v zemědělství, stejně jako v celém NH, při současné napjaté bilanci pracovních sil plně využít. Zároveň je třeba i v zemědělství vytvářet podmínky pro pracovní a společenskou rehabilitaci ozps.

V souvislosti s celkovým poklesem počtu pracovníků v zemědělství má i počet ozps pracujících v zemědělství klesající tendenci, zejména v ČSR. Na základě zhodnocení dosavadního vývoje a analýzy faktorů ovlivňujících další vývoj lze učinit tyto prognostické odhady. Nynější počet ozps v JZD ČSSR se pravděpodobně do r. 1980 příliš nezmění, do r. 1985 se však pravděpodobně sníží na 15—17 tisíc. Procento zaměstnanosti ozps stoupne pravděpodobně v JZD ČSSR z nynějších 3,38 % na 3,55 až 3,65 % v r. 1980 a na 3,80 až 3,90 % v r. 1985, přičemž dojde k vyrovnání procentuální zaměstnanosti v ČSR a SSR.

Souhrn úkolů v péči o ozps je zajišťován státními orgány, socialistickými podniky a společenskými organizacemi. Přes toto zákonné komplexní pojetí péče o ozps se v praxi doposud vyskytují problémy, které ztěžují plnění stanovených cílů. Hlavními problémy, na které se musí rezortní orgány a zemědělské podniky při realizaci úkolů uložených zákonem č. 121/75 Sb. o sociálním zabezpečení a na něj navazujících prováděcích předpisech soustředit v dalším období jsou zejména :

- zdokonalování prevence zdravotního postižení,
- umísťování ozps na vhodná pracovní místa,
- zkvalitnění systému rehabilitace a rekvalifikace ozps,
- zlepšování pracovních a mimopracovních podmínek ozps pracujících v zemědělství.

Důležitým úkolem při zdokonalení péče o pracovníky je prevence vzniku změněné pracovní schopnosti, neboť s vrozenou zdravotní vadou začíná v zemědělství pracovat jen nepatrná část ozps (necelá 2 %). Změna pracovní schopnosti v důsledku úrazu (ve velkém rozsahu i mimopracovní) a chorob z povolání je v zemědělství závažným problémem. Nejčastějším následkem úrazů v zemědělství je postižení pohybového ústrojí, přičemž nejvíce úrazů se vyskytuje v živočišné výrobě a v dílnách. Mezi nemocemi z povolání převládají poruchy zažívacího ústrojí, kožní nemoci a nemoci dýchacího ústrojí. Výskyt chorob z povolání, vedoucích ke změně pracovní schopnosti, se ve zvýšené míře objevuje u traktoristů. Většinu zdravotních obtíží zhoršuje fyzická námaha, zvedání břemen, ohýbání a předklony. Tyto obtíže jsou nepříznivě ovlivňovány také nevyhovujícími hygienickými podmínkami a špatným pracovním prostředím.

V zemědělství je nutné dořešit umísťování pracovníků se zps na vhodná pracovní místa, což je doposud silně ovlivňováno jednak strukturou ozps pracujících v zemědělství, jednak možnostmi zemědělských podniků. Naprostá většina ozps v zemědělství (85 %) je starší 40 let, z toho přes 50 % ozps je starších 50 let. Pracovníci se zps v zemědělství mají přitom nepříznivou kvalifikační strukturu. Tyto charakteristiky limitují možnosti pracovního uplatnění ozps. Vedle nutnosti výrazného zvyšování kvalifikace především mladších ozps je v současné době velmi aktuálním úkolem nalézt nebo vytvořit vhodné pracovní příležitosti pro starší ozps s nízkou kvalifikací, hlavně pro ženy.

Poměrně malá část ozps vykonává zdravotně vhodné a kvalifikované profese v řídicí sféře, administrativě a dílnách. V JZD 28 % všech ozps a 40 % žen se zps pracuje v přidružené výrobě. Kolem 50 % ozps však vykonává poměrně málo kvalifikované a málo odměňované práce vážných, hlídačů, vrátných, pomocného personálu v závodním stravování

apod. Zhruba 15 % ozps vykonává nepříliš vhodné profese z hlediska fyzické zátěže a pracovního prostředí (traktoristé, řidiči nákladních aut, pracovníci ŽV). Z uvedené profesní struktury vyplývá potřeba podstatného omezení podílu ozps v nevhodných profesích a naopak potřeba rozšíření jejich podílu v uvedených zdravotně vhodných a kvalifikačně náročných profesích, a to především zlepšováním profesně kvalifikační přípravy ozps. Jako účelné se jeví i rozšíření podílů ozps, pracujících ve vhodné zemědělské přidružené výrobě s kvalifikačně náročnými výrobními programy.

Při umísťování pracovníků se zps na vhodná pracovní místa musí vedle zemědělských podniků zkvalitnit svoji práci i okresní posudkové komise sociálního zabezpečení. Nesmí jako doposud pouze zhodnotit zdravotní postižení občana, ale je třeba posoudit jeho fyzické a psychické schopnosti a v souvislosti s dosavadní získanou kvalifikací doporučit vhodné zaměstnání, přeškolení či přípravu pro pracovní uplatnění.

Plné pracovní uplatnění pracovníků se zps předpokládá vyřešení problému tzv. ekonomické podmínky. Poživatelé částečných invalidních důchodů odmítají nástup na odpovědnější a lépe odměňovaná místa z obavy o ztrátu částečného invalidního důchodu při nedodržení stanovené hranice maximálního příjmu. Ekonomická podmínka se takto stává překážkou větší pracovní aktivity ozps-poživatelů částečného invalidního důchodu. Důsledněji je třeba využívat dosavadních předpisů o stanovení ekonomické hranice nikoliv z výdělku před zps, nýbrž z průměru nyní dosahovaných výdělků na místě, které ozps před změnou pracovní schopnosti vykonával. S touto otázkou úzce souvisí i zvážení horní hranice nemocnosti jednoho roku, po které je nutný přechod do plného či částečného invalidního důchodu. Tato podmínka vlastně nutí občany k přechodu do invalidity, i když u některých nemocí může dojít po uplynutí ročního období ke zlepšení zdravotního stavu a občan by mohl být zařazen jako zdravý pracovník.

V zemědělských podnicích je nutno zkvalitnit proces pracovní rehabilitace. Předpokládá to zejména lepší koordinaci práce odboru sociálních věcí a zdravotnictví NV a zemědělských podniků. Významným příspěvkem k zdokonalení preventivní a lékařské péče bude realizace zásad zdokonalení lékařské péče v rezortu zemědělství a výživy.

Celkově je doposud péče zemědělských podniků o ozps nesystematická, nemá komplexní charakter a redukuje se především na vyhledávání a poskytování pracovních míst pro ozsp, na úpravy pracovní doby a časových režimů práce, na lázeňskou péči, péči o rekreaci a na otázky společného stravování. Nedostatečně je řešena komplexní pracovní rehabilitace, profesně kvalifikační příprava ozsp, úprava pracoviště a doprava do práce.

Asi u 10 až 15 % ozps (zhruba 3—4,5 tis. osob) nízké osobní příjmy spojené s relativně nižší životní úrovní jejich rodin vyžadují speciální pomoc, jejíž těžiště by mělo spočívat v lepším profesním zařazení těchto ozps, dále v poskytování sociálních příspěvků z Fondu kulturních a sociálních potřeb a v celkově větší aktivitě podniků v poskytování nebo zprostředkování různých forem sociální pomoci. Potřeba této pomoci je vyvolána především nízkou výší částečných a plných invalidních důchodů vyměřovaných u starodůchodců (hlavně před rokem 1970) z ne-

paritních odměn mezi zemědělstvím a ostatními odvětvími národního hospodářství.

Pro ozps je důležitým faktorem životních podmínek také sociální klima na pracovišti a nejčastějšími mimoekonomickými motivy spokojenosti v práci jsou pocit užitečnosti pro společnost, práce v kolektivu a styk s lidmi. Zde je nutné zdokonalovat plnění úkolů vedoucích pracovníků a funkcionářů společenských organizací — cílevědomě vychovávat zdravé pracovníky k soudružskému vztahu k pracovníkům se změněnou pracovní schopností.

Významným faktorem přispívajícím k zlepšení péče o mimopracovní podmínky pracovníků se zps je další rozvoj spolupráce zemědělských podniků s NV při zlepšování občanské vybavenosti venkovských obcí. Pro ozps má tato pomoc větší význam než pro ostatní pracovníky, neboť mají vzhledem k svému zdravotnímu stavu většinou sníženou pohyblivost, což jim snižuje z jedné strany dostupnost služeb a z druhé strany vyvolává u služby větší požadavky.

Důležitým úkolem je další rozvoj společenské angažovanosti pracovníků se zps v společenských organizacích a komisích NV. Společenská angažovanost ozps rozvíjí jejich životní seberealizaci a je prostředkem jejich plného napojení do života podniku, obce i celé socialistické společnosti.

METODICKÝ NÁVRH PÉČE O PRACOVNÍKY SE ZMĚNĚNOU PRACOVNÍ SCHOPNOSTÍ V ZEMĚDĚLSKÉM PODNIKU

Rozsah a cíle podnikové péče o pracovníky se zps

Metodický návrh zajišťuje péči o pracovníky se změněnou pracovní schopností, tzn. o ty, kteří mají podstatně omezenou možnost pracovního uplatnění, zjištěnou a uznanou příslušnou posudkovou komisí sociálního zabezpečení národního výboru. Péče o ozps se provádí ve spolupráci s příslušnými zdravotnickými orgány a s odborem zdravotnictví a sociálních věcí ONV.

Cílem péče podnikových orgánů je :

- a) organizovat účinnou prevenci trvalých změn zdravotního stavu;
- b) vyhledávat vhodná pracovní místa pro pracovníky se zps;
- c) v rámci možností upravovat existující pracovní místa na místa vhodná pro ozps (úpravy výrobních programů, pracovišť, pracovních pomůcek apod.);
- d) umožnit optimální pracovní rehabilitaci postižených pracovníků navazujících na léčebnou rehabilitaci tak, aby vedla k žádoucímu rozvoji pracovních schopností ozps;
- e) se zřetelem na zaměstnání ozps věnovat pozornost dalším otázkám pracovních podmínek a pracovního prostředí (závodní stravování, doprava do zaměstnání, časové režimy práce, rozšiřování a zkvalitňování hygienického zařízení na pracovištích);
- f) pečovat o širší životní podmínky ozps (řešit různé sociální problémy, které vznikly změnou pracovní schopnosti v oblasti bydlení, mimopracovního a volného času, péče o zdraví, občanské vybavenosti bydliště ozps, nižší životní úroveň některých ozps a další);
- g) vytvářet optimální podmínky pro společensko-politickou činnost a pracovní iniciativu ozps, provádět společenskou rehabilitaci ozps

a umožnit tím reintegraci těchto pracovníků do pracovního procesu a širšího společenského života.

Organizace péče o pracovníky se zps

Za péči o pracovníky se zps odpovídají :

a) Odpovědný pracovník KPÚ, který vede evidenci pracovníků se zps a agendu spojenou s péčí o ně

- vyhledává ve spolupráci s vedoucími pracovníky vhodná pracovní místa pro ozps,
- připravuje podklady a návrhy k zařazení, resp. přeřazení pracovníků se zps,
- zpracovává programy rekvalifikace a zaškolení pracovníků se zps (zvláštní pozornost přitom věnuje hlavně mladším ozps),
- zpracovává analýzy týkající se zaměstnávání ozps především z hlediska stavu a vývoje zaměstnanosti pracovníků se zps a otázek s tím souvisejících,
- informuje ozps o jejich právech a povinnostech,
- zajišťuje informovanost vedoucích pracovníků k otázkám zaměstnávání ozps v podniku.

b) Příslušný vedoucí hospodářský pracovník

- odpovídá za pracovní uplatnění ozps, řeší otázky pracovních podmínek, sleduje pracovní výkon těchto pracovníků v souvislosti s jejich zdravotním stavem,
- odborným vedením ozps doplňuje jejich kvalifikaci,
- ve spolupráci se sociální komisí zajišťuje sociální adaptaci pracovníků se zps na pracovišti; vysvětluje jim objektivní potřebu převodů na jinou práci a ostatních nutných úprav, podporuje rozvoj pracovní iniciativy ozps,
- sleduje vývoj interpersonálních vztahů v pracovní skupině a ve spolupráci s odpovědným pracovníkem KPÚ vede na příslušném úseku výchovu zdravých pracovníků k utváření vhodného sociálního klimatu pro zps.

c) Sociální komise JZD nebo ZV ROH ve státním zemědělském podniku, která sleduje dodržování předpisů péče o pracovníky se zps vedením podniku

- spolupracuje s vedením podniku při prevenci vzniku trvalých změn zdravotního stavu,
- vyjadřuje se ke všem rozvojovým programům a technologiím z hlediska péče o zdraví pracovníků a prevence invalidizace, kontroluje vhodnost vybraných pracovních míst,
- projednává programy rekvalifikace a zaškolování pracovníků se zps,
- ve spolupráci s referentem bezpečnosti a ochrany zdraví při práci řeší a sleduje sociální důsledky pracovních úrazů a nemocí z povolání,
- pečuje o lázeňskou léčbu, rekreaci a kulturní, společenskou a zájmovou činnost ozps,
- společně s komisí pro normování a odměňování řeší otázky odměňování ozps.

EVIDENCE PRACOVNÍKŮ SE ZMĚNĚNOU PRACOVNÍ SCHOPNOSTÍ

V rámci jednotné evidence pracovníků by měl být vytvořen doplněk k evidenčním kartám pracovníků se změněnou pracovní schopností, který by měl obsahovat tyto údaje :

- číslo rozhodnutí, kterým byla pracovníkovi uznána zps včetně data vystavení,
- o omezeních, která stanovila OPKSZ,
- o poskytnuté přípravě na pracovní uplatnění po zps,
- o druhu vykonávané práce a o pracovišti,
- o původním povolání a původní kvalifikaci,
- o případném důchodu,
- o vývoji zdravotního stavu ve vztahu k výkonu povolání,
- o pracovní neschopnosti pro nemoc a úrazy,
- o okolnostech rozhodných pro nárok na hmotné zabezpečení občanů se zps,
- o sjednání a skončení pracovního poměru nebo dohody o pracovní činnosti,
- o společensko-politické angažovanosti,
- návrhy a stanoviska sociální komise.

HLAVNÍ ÚKOLY PÉČE O PRACOVNÍKY SE ZMĚNĚNOU PRACOVNÍ SCHOPNOSTÍ V ZEMĚDĚLSKÉM PODNIKU

Úkoly v oblasti prevence trvalých změn zdravotního stavu a vyhledávání potenciálních ozps

- účinná prevence pracovních úrazů a nemocí v profesích, kde častěji dochází ke změnám pracovní schopnosti (traktoristé, ošetřovatelé dojníc a manuální pracovníci v ŽV),
- provádět rozborů příčin úrazů a nemocí z povolání a na základě jejich výsledků odstraňovat zdroje a vytypovat další pracovní místa se zvýšeným nebezpečím úrazů a vzniku nemocí z povolání;
- provádět zdravotní přednášky o příčinách pracovních i mimopracovních úrazů a onemocnění, propagovat Bassovu metodu bezúrazové práce;
- organizovat cyklické přerazování pracovníků z pracovišť se zvýšeným výskytem nemocí z povolání;
- provádět u pracovníků z ohrožených pracovišť prevenci včasným zajištěním vhodné lázeňské léčby;
- ve zdravotně zdůvodněných případech zachovat pracovníkovi původní pracovní místo (při dílčích úpravách pracovního režimu) i déle než jeden rok (zvláště, pokud by byla v dohledné době uzákoněna možnost setrvat déle než 1 rok v pracovní neschopnosti bez nutnosti odchodu do částečného či plného invalidního důchodu, čímž by se mohlo předejít neodůvodněné změně pracovní schopnosti);
- sledovat a evidovat případy časté nemocnosti u pracovníků, těmto pracovníkům upravovat pracovní podmínky (časové režimy, organizace vzájemné pomoci pracovníků aj.) a předcházet tak trvalým změnám zdravotního stavu;
- ve spolupráci se zdravotnickými orgány sledovat a vyhodnocovat vážnější zdravotní postižení pracovníků za účelem podchycení případů, které je zřejmě nutno řešit změnou pracovní schopnosti;

- působit na tyto pracovníky v tom smyslu, aby žádali o změnu pracovní schopnosti (vyžaduje úzkou spolupráci s lékaři, dobrou znalost předpisů a jednotlivých případů, citlivost a takt při jednání).

Úkoly při typizaci a poskytování vhodných pracovních míst ozps

- podle platných pokynů MPSV a s přihlédnutím ke konkrétním podmínkám zemědělské výroby v podniku provádět výběr a sestavovat seznam všech pracovních míst přicházejících v úvahu pro práci ozps;
- při výběru zdůraznit, které druhy prací odpovídají různým druhům zdravotního postižení;
- v seznamu specifikovat, o jaké místo jde, nároky na pracovní schopnosti, kvalifikaci a speciální přípravu k výkonu práce, jaké úpravy pracoviště, pracovního prostředí a pracovních pomůcek je třeba provést;
- větší pozornost zaměřit na vyhledávání kvalifikovaných míst s vyšším výdělkem (přidružená výroba, pracovní místa v rozvíjejících se odvětvích zemědělské výroby a služeb — např. laboratoře, administrativa, evidence, služby pro pracující atp.);
- v přidružené výrobě vytvářet vhodné, pokud možno profesně diferencované výrobní programy a pracovní režimy;
- řešit případné obsazení pracovních míst vhodných pro ozps zdravými pracovníky;
- ve větší míře využívat kooperace a spolupráce s jinými zemědělskými (resp. i nezemědělskými) podniky, s ČSSI a jeho zařízeními při vyhledávání a vytváření vhodných pracovních míst pro ozps;
- seznamy pracovních míst pro ozps doplňovat každé tři roky, při každé podstatné změně v technologii a struktuře zemědělské výroby provádět dílčí upřesnění;
- dbát o to, aby pětileté plány počtu pracovních míst pro ozps (obsazené dosud v komplexních programech péče o pracující) byly v souladu s celkovým plánem struktury pracovních míst a pracovníků v podniku, založeném na rozvoji jednotlivých odvětví zemědělské výroby, služeb, technologie výroby a kooperačních vztahů;
- při přidělování pracovního místa pracovníkovi se zps by měly být respektovány tyto zásady:
 - a) adekvátnost zdravotnímu stavu ozps (spolupráce s lékařem)
 - b) umožnit vhodnou pracovní rehabilitaci (spolupráce s lékařem)
 - c) přidělené pracovní místo dává prostor využití pracovních schopností, vloh a zkušeností, dosavadního vzdělání a dosavadní kvalifikace
 - d) přiměřenost potřebné další speciální přípravy pro výkon práce schopnostem a možnostem pracovníka a možnost její realizace
 - e) umožnit přiměřený výdělek za práci s přihlédnutím k dosavadnímu výdělků (příp. k důchodu a celkové finanční situaci jeho rodiny);
- postup převodu na jinou práci: po obdržení rozhodnutí posudkové komise o změně pracovní schopnosti podá odpovědný pracovník KPÚ předsedovi JZD, resp. řediteli podniku do pěti dnů návrh na nové umístění v souladu s obdrženým posudkem. Ten jej projedná s pracovníkem. Nelze-li pracovníka umístit v zemědělském podniku, pro-

jedná odpovědný pracovník KPÚ jeho umístění s odborem sociálních věcí příslušného ONV.

Úkoly v oblasti pracovní rehabilitace ozps

Úprava pracoviště a pracovních podmínek je plně v kompetenci podnikových orgánů. V této oblasti existují značné rezervy, neboť prakticky bez větších finančních nákladů lze zlepšit možnosti pracovního zapojení občanů se zps. V opodstatněných případech, vyžaduje-li to choroba nebo druh postižení, by byly vhodné zajistit:

- úpravu pracoviště (osvětlení, větrání, omezení nepříznivých vlivů apod.);
- změnu časových režimů (posun pracovní doby, její zkrácení, změny v rozložení přestávek);
- úpravu dopravy do práce tam, kde dochází k přemístění ozps na vzdálenější vhodné pracoviště (zvláště v souvislosti s kooperací nebo koncentrací výroby);
- možnost dietního stravování v závodní jídelně.

Úkoly při řešení otázek finanční situace ozps s nízkými příjmy

Za ozps s nízkými příjmy lze považovat pracovníky:

- a) jejichž osobní příjem (výdělek + důchod) nepřesahuje 800 Kčs měsíčně,
- b) v jejichž rodinách nepřesahuje průměrný příjem na hlavu 700 Kčs měsíčně. Pro poskytnutí přímé finanční pomoci podnikem platí obě omezení.

Pracovníkům se zps s nízkými příjmy poskytovat kvalifikovanější pracovní místa umožňující vyšší výdělek (a postarat se o získání potřebné kvalifikace pracovníka k výkonu příslušného povolání). Tam, kde není možné toto realizovat, poskytovat přímou finanční pomoc z prostředků FKPS ve výši 100—200 Kčs celkového osobního příjmu za měsíc. Podle potřeby poskytovat další pomoc např. při bytové výstavbě, poskytováním půjček, výhod bezplatné (resp. částečně hrazené) rekreace a lázeňského pobytu, částečným podílem podniku na úhradě obědů v závodním stravování a dalšími obdobnými službami.

Úkoly v oblasti širších životních podmínek

Rozsah i obsah péče o tuto oblast se u ozps v podstatě neliší od základních potřeb ostatních pracovníků v podniku a z nich vyplývajících úkolů zakotvených v komplexních programech péče o pracující. Přesto specifické problémy ozps související se zdravotním stavem a někdy i se ztíženými obecnými životními podmínkami staví před podnik speciální úkoly ve sledované oblasti:

- provádět kontrolu úrovně bydlení v podnikových bytech a doplňovat vybavení bytů základním zařízením (vodovod, WC, koupelna, apod.);
- dbát o to, aby si všichni ozps vybírali dovolenou v plné šíři, pokud možno ve dvou, maximálně ve třech souvislejších celcích a v žádaných termínech;

- k vhodnému využití dovolené je třeba nabízet atraktivní rekreaci a vycházet vstříc zvýšeným požadavkům ozps na lázeňskou léčbu.

Úkoly v oblasti rozvoje pracovní iniciativy a společensko-politické angažovanosti ozps

- zapojovat pracovníky se zps do dění v podniku, v pracovních i mimo-pracovních záležitostech;
- věnovat pozornost mezilidským vztahům v pracovních kolektivech, vychovávat k citlivému a taktickému přístupu k pracovníkům se zps vedoucí pracovníky i spolupracovníky;
- sledovat pracovní problémy a podporovat aktivitu ozps na výrobních poradách;
- vytvářet optimální podmínky pro aktivní činnost ozps ve společenských organizacích, zaměřit se zde zejména na pracovníky mladších věkových skupin.

Došlo dne 17. 5. 1979

КРУЧЕК, З. (Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия, Прага): Социальное положение граждан с изменением трудоспособности в сельском хозяйстве. Сбор. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 15, 1979 (2): 101-110.

При настоящей достигнутой высокой степени развития нашей общественностью, когда была создана надежно действующая система социальной уверенности и был достигнут относительно высокий уровень доходов трудящихся, возрастает также значение заботы предприятия о работниках с измененной трудоспособностью. Комплекс заданий в области заботы о гражданах с измененной трудоспособностью обеспечивается государственными органами, социалистическими предприятиями и общественными организациями. Несмотря на это законное комплексное понимание заботы об этих гражданах, до сих пор на практике возникают проблемы, затрудняющие выполнение определенных целей. Главными задачами, на которые сельскохозяйственные предприятия должны сосредоточить свое внимание в будущем, являются главным образом улучшение мер предупреждения измененной трудоспособности, назначение граждан с измененной трудоспособностью на подходящие рабочие места, улучшение системы их реабилитации и реквалификации и улучшение рабочих и внерабочих условий этих граждан, работающих в сельском хозяйстве.

социальная политика; биосоциальные группы; граждане с измененной трудоспособностью в сельском хозяйстве

KRŮČEK, Z. (Economic Research Institute for Agriculture and Food, Praha). *Social Status of Disabled Persons in Agriculture*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 15, 1979 (2): 101-110.

At the current high degree of the development of our socialist society when a reliable system of social security was created and a relatively high level of incomes was reached, the importance of the care of enterprise of disabled persons also increases. The overall tasks concerning the care of disabled persons are being secured by the state authorities, socialist enterprises and social organisations. In spite of this legal conception of the care of these citizens certain problems still exist in practice that make it difficult to reach the determined objectives. The main objectives the agricultural enterprise must concentrate on in the next stage are, above all, the improvement of prevention of disability, placement of disabled persons to suitable jobs, improvement of the system of their rehabilitation and requalification, improvement of work and outside-work conditions of these citizens working in agriculture.

social policy; bio-social groups; disabled persons working in agriculture

Adresa autora:

Ing. Zdeněk Krůček, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Lážděná 6, 110 00 Praha 1
